

Juridiska fakultetsstyrelsen

Justitiedepartementet

Professor Ulrika Andersson
Universitetslektor Sverker Jönsson
Universitetslektor Linnea Wegerstad
Universitetslektor Christoffer Wong

Remiss: promemorian Skärpta straff för knivbrott

Ju2021/01955

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerad promemoria, får härmed avge följande yttrande, som utarbetats av Professor Ulrika Andersson, universitetslektor Sverker Jönsson, universitetslektor Linnea Wegerstad och universitetslektor Christoffer Wong.

Yttrandets innehåll och disposition

Yttrandet kommenterar promemorians lagförslag från tre synvinklar. För det första kommenteras lagförslaget utifrån straffrättsystematiska utgångspunkter. Härvidlag fokuserar yttrandet på kriminalisering av oaktsamma brott, förhållandet till fullbordade brott mot liv och hälsa samt legalitetsaspekter. För det andra kommenteras de skäl som anförs i promemorian för lagförslaget. För det tredje innehåller yttrandet en reflektion angående vilka övriga konsekvenser promemorians lagförslag skulle kunna få vad gäller repressionsnivån och likabehandling.

1. Promemorians förslag

En kriminalisering redan på oaktsamhetsnivå?

Den straffbelagda gärningen enligt 4 § består i att gärningspersonen uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot de förhållningsregler, som anges i 1 och 2 §§ i lagen. Oaktsamhet räcker alltså såväl för brott av normalgraden som för grovt brott. Någon djupare motivering för kriminalisering redan på oaktsamhetsnivån har inte förts i samband med lagstiftningsärendet annat än en kommentar i förbigående om möjligheten för polisen att lämna rapporteftergift i vissa fall (se prop. 1987/88:98 s.18).

I promemorians redogörelse för rättspraxis har inte heller någon uppgift lämnats om lagföringsstatistiken beträffande brott som begåtts av oaktsamhet. Mot bakgrund av att promemorians lagförslag innebär såväl en avsevärd straffskärpning som en utvidgning av det straffbara området för grovt brott (se promemorian s. 1), anser fakultetsstyrelsen att det hade varit värdefullt med en något mer utförlig diskussion angående vilka argument som skulle kunna anföras för eller emot en (fortsatt)

kriminalisering redan på oaktsamhetsnivå. Det finns därför goda skäl för att i den vidare handläggningen av promemorians lagstiftningsförslag återkomma till frågan om kriminalisering av oaktsamhet. Fakultetsstyrelsen har inte tagit ställning till frågan huruvida kriminalisering av oaktsamhet är väl motiverad i det aktuella fallet men vill likväl poängtera vikten av att en mer principiell diskussion förs i propositionen.

Bruket av knivar m.m som faktor för gradindelning och straffvärdebedömning vid fullbordat brott

När användning av knivar och andra farliga föremål har lett till ett fullbordat brott mot person kan användningen av knivar m.m. påverka såväl brottets gradplacering som brottets konkreta straffvärde. I de fall där det är särskilt föreskrivet kan befattning med knivar m.m. bestraffas såsom förberedelse för brott. Enligt 23 kap. 2 § 3 st. brottsbalken får straffet för förberedelse bestämmas under den högsta och får sättas under den lägsta gräns som gäller för fullbordat brott. Någon minimistrafknivå för förberedelse för brott finns således inte. Högre straff än fängelse i två år får inte bestämmas, om inte fängelse i sex år eller mer kan följa på det fullbordade brottet. Användningen av knivar m.m. vid brott kan alltså redan enligt gällande rätt beaktas i en dom avseende ett brott mot person eller förberedelse därtill.

Bristande proportionalitet mellan straffet för förberedelsebrott och brott mot knivlagen

Det kvarstår emellertid skäl för ett särskilt förbud mot knivar m.m. även i de fall där konkret fara för ett fullbordat brott inte föreligger. Fakultetsstyrelsen har inte någon invändning mot denna utgångspunkt. För att öka den preventiva effekten av förbudet föreslår promemorian en höjning av maximistrafket. Promemorians förslag att fängelse i lägst sex månader och högst två år som straff för grovt brott kan emellertid i vissa fall innebära ett strängare straff än om befattningen med knivar m.m. hade bedömts som förberedelse. Det kan ifrågasättas om en gärning som enbart innebär abstrakt fara för personskada bör leda till ett strängare straff än en förberedelsegärning som faktiskt innebär en konkret fara för fullbordande av ett allvarligt brott mot person. Det är fakultetsstyrelsens mening att en sådan anomali kan undvikas om promemorians förslag till ett minimistrafk tas bort; detta torde kunna ge domstolarna viss flexibilitet i bedömningen med bibehållen straffskärpande effekt.

Legalitetsaspekter

Från legalitetssynpunkt är promemorians förslag till precisering av kvalifikationsgrunder för grovt brott välkommet. Samtidigt är promemorians tanke att införandet av kvalifikationsgrunderna skulle innebära ett utvidgat tillämpningsområde för det grova brottet (promemorian, s. 14). Promemorian har visserligen berört innebörden av dessa kvalifikationsgrunder (se promemorian s. 14–16 och s. 19–22) men det är fakultetsstyrelsens mening att det är önskvärt att tydliga exempel ges i propositionen av vad som enligt gällande rätt inte anses utgöra grovt brott men kommer att betraktas vara så enligt förslaget.

2. Närmare angående motiveringarna till promemorians förslag

Det anförs i promemorian (s. 7) att ett skäl till förslaget till strängare lagstiftning är att antalet anmälda brott mot knivlagen har ökat. Fakultetsstyrelsen vill därvidlag påminna om att brott mot knivlagen är ett *spaningsbrott*, det vill säga ett brott som inte upptäcks eller anmäls om inte en myndighet ägnar resurser åt att spana och beivra det. När det gäller brott mot knivlagen är det i första hand olika typer av gripanden och visitationer från polisens sida som genererar brottsanmälningar. Det faktum att brott mot knivlagen är ett spaningsbrott innebär alltså att en ökning av antalet anmälda brott säger mycket om hur polisen använder sina resurser under en viss tid eller på en viss plats, men säger mindre om hur omfattande den faktiska brottsligheten är. Enbart en ökning av antalet anmälda brott mot knivlagen är inget övertygande skäl för förändringar av lagstiftningen.

Motiven för straffskärpning utvecklas på s. 12 i promemorian. Det kan noteras att 53 procent av alla fall av dödligt våld sker i eller i nära anslutning till bostad. (Brå 2019:6 s. 7). Antalet fall av dödligt våld med kniv låg år 2017 på ungefär samma nivå som år 1990. (Brå 2019:6 s. 35). Brås rekommendationer kring åtgärder för att minska det dödliga våldet innefattar inte straffskärpning av knivlagen.

Att straffskärpning har skett avseende vissa våldsbrott och vapenbrott (s. 12 i promemorian) är i sig själv inte något övertygande skäl för att straffet också bör höjas för brott mot knivlagen. Knivlagen kan i nuläget betraktas närmast som en ordningsföreskrift. I anslutning till vad som anförts ovan angående förhållandet mellan brott mot knivlagen, förberedelsebrott och fullbordade våldsbrott, finns det anledning att närmare utreda var det så kallade artvärdet egentligen systematiskt står att finna, när promemorian menar att det finns hos brott mot knivlagen.

3. Något om lagförslagets konsekvenser

Den straffskärpning som föreslås i promemorian innebär också ökade möjligheter till användandet av straffprocessuella tvångsmedel. Tillsammans med de sätt på vilka polisen väljer att prioritera sina resurser (spanings- och kontrollåtgärder) finns det anledning att allvarligt överväga vilka konsekvenser genomförandet av lagförslaget skulle kunna få för en selektiv ökning av repressionsnivån mot kulturella, etniska och socioekonomiska minoritetsgrupper i samhället.

Enligt delegation

Ulrika Andersson

Linnea Wegerstad

Sverker Jönsson

Christoffer Wong